

مقاله پژوهشی: الگوی جامع رصد تهدیدهای همه‌جانبه

[20.1001.1.33292538.1400.11.39.3.7](https://doi.org/10.1001.1.33292538.1400.11.39.3.7)

عباس خسروی^۱

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۷/۰۲

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۱/۱۷

چکیده

در این مقاله یک الگوی کاربردی نوین برای تحلیل و رصد جامع تهدیدهای همه‌جانبه ارائه شده است. جبهه معارض به رهبری آمریکا پایداری نظام جمهوری اسلامی ایران را در تضاد حیاتی با منافع ملی خود می‌داند. از این رو همواره درصدد طراحی و اعمال تهدیدهای مختلف برای براندازی این نظام بوده است. غفلت از شناسایی این تهدیدها هزینه پایداری را برای جمهوری اسلامی ایران افزایش می‌دهد. شناخت به‌موقع این تهدیدها امکان مقابله و بازدارندگی به‌موقع را فراهم می‌کند. از این رو با روش پژوهش کتابخانه‌ای، عناصر تهدیدشناسی همه‌جانبه شناسایی شد. با رویکردی تفسیری یک نگاشت دویبعدی از این عناصر معماری شد. این نگاشت بُعد وجوه ساختاری تهدید را وارد بُعد مراحل شکل‌گیری تهدید می‌کند. حاصل تقاطع این دو بُعد، نه‌خانه متوالی از باورهای شکل‌دهنده اندیشه تهدید تا اعمال ضربه تهدید است. آزمون سنجش روایی عناصر و الگوی تهدیدشناسی در گروه کانونی متشکل از خبرگان مراکز مطالعات راهبردی و تهدیدشناسی انجام شده است. صحت‌گذاری کارکرد الگو نیز با ارزیابی اسناد تهدیدشناسی انجام شده و استخراج خلأهای این تهدیدشناسی‌ها انجام شده است. این الگو در حال حاضر در برخی مراکز تهدیدشناسی مورد استفاده قرار می‌گیرد. این الگو می‌تواند یک مبنای مناسب برای الگوی استخراج راهکارهای دفاع همه‌جانبه باشد که در پژوهش‌های آینده به آن پرداخته خواهد شد.

کلیدواژه‌ها: تهدید، رصد، تهدیدشناسی، تهدید همه‌جانبه، دفاع همه‌جانبه و بازدارندگی.

۱. دانشجوی دکتری، پژوهشگر مرکز آینده‌پژوهی علوم و فناوری‌های دفاعی، تهران، ایران، (نویسنده مسئول)

مقدمه

فرمانده معظم کل قوا حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) می‌فرماید: «یک ملت باید دشمن را بشناسد، نقشه دشمن را بداند و خود را در مقابل آن مجهز کند». تضاد جهان‌بینی انقلاب اسلامی ایران با سیاست‌های استعماری دولت‌های استعماری، یک دشمنی همیشگی از جانب این دولت‌ها با جمهوری اسلامی ایران ایجاد کرده است. جبهه معارض که می‌توان گفت قرن‌ها است حیات خود را در استعمار کشورهای عقب‌نگه‌داشته‌شده دنبال کرده است، این جهان‌بینی الهی را برای حیات خود خطرناک می‌بیند و برای دفع این خطر دست به هر اقدامی می‌زند. اقداماتی که هیچ‌گاه در یک قالب و در یک میدان ننگ‌نچیده است. از فروختن هشت سال جنگ نظامی تحمیلی تا ضربه سایبری با ویروس استاکس‌نت به تأسیسات هسته‌ای، آرایه تهدیدهای جبهه معارض علیه جمهوری اسلامی ایران بوده است که به‌طور دائم با روش‌ها، افزارها و راه‌های مختلف و جدید به‌روز هم می‌شوند. پایدار ماندن و به تعبیری زنده ماندن در این فضای پر از تهدید نیازمند شناخت و پایش این تهدیدها است؛ اما تهدیدهای حال و آینده که به‌طور مرتب رنگ عوض می‌کنند، چگونه قابل شناسایی و رصد قرار می‌گیرند؟ آیا می‌توان یک تهدید را در مراحل پیش از اقدام رصد کرد؟ چگونه می‌توان تهدیدهای گوناگون را که از جانب تهدیدگران گوناگون ایجاد می‌شود، در یک آرایه تحلیل کرد؟

این پرسش‌ها در واقع همان موقعیت مسئله‌ای این پژوهش هستند که پرسش اصلی پژوهش را این‌گونه مطرح می‌کنند [با چه الگویی می‌توان به‌صورت جامع تهدیدهای همه‌جانبه را علیه جمهوری اسلامی ایران رصد کرد؟].

انجام این پژوهش از این جهت دارای اهمیت است که معماری چنین الگویی علاوه بر اینکه می‌تواند یک تهدید را در مراحل شکل‌گیری آن آشکار کند و فرصت لازم را برای بازدارندگی ایجاد کند، می‌تواند فعالیت‌های تهدیدشناسی را که در مراکز پراکنده انجام می‌شود، منسجم کند. معمار کبیر انقلاب اسلامی حضرت امام خمینی (ره) می‌فرماید:

«خطر آمریکا به حدی است که اگر کوچک‌ترین غفلتی بکنید، نابود می‌شوید». در واقع ضرورت انجام این پژوهش در همین بیان راهبردی نهفته است. معماری تهدیدهای جبهه معارض به‌گونه‌ای است که اگر با نگاهی کل‌گرا در عرض جبهه معارض و در طول زمان رصد نشوند و برایشان بازدارندگی ایجاد نشود، پیامدی جز نابودی ندارد یا هزینه پایداری و بقا را بسیار سنگین می‌کند.

۱. ادبیات و مبانی نظری

عنوان این مقاله «الگوی جامع رصد تهدیدهای همه‌جانبه» است. این عنوان سه مؤلفه پایه‌ای دارد که زیر آن‌ها خط کشیده شده است. نخست این مؤلفه‌ها تشریح می‌شود.

۱-۱) تعریف واژگان

تهدید: دهخدا تهدید را بیم دادن ترجمه می‌کند و معین آن را ترساندن معنی می‌کند.^۱ اسکندری می‌گوید: تهدید در هر بعد و شکل، یک هدف اساسی را دنبال می‌کند که عبارت است از تحمیل اراده بر حریف (اسکندری، ۱۳۹۰: ۱۱). صالح اصفهانی (۱۳۹۲) می‌گوید: «تهدید مجموعه‌ای از ادراکات و تصورات انسان نسبت به پدیده‌ها و رابطه آن‌ها به بقای کمیت یا کیفیت ارزش مورد احترام است که احساس خطر جدی یا نابودی را به انسان القا می‌کند. درک چیزی به نام تهدید، درکی پسینی، زمینه‌ای و نسبی است؛ به عبارت دیگر شکل‌گیری تصویری که بیان‌کننده تهدید باشد، نیازمند به وجود آمدن تصوراتی مقدماتی است. تصوراتی همچون ارزش‌های مهم و بقای سابق بر ادراک تهدید می‌باشد» (خسروی، ۱۳۹۵: ۴). باری بوزان معتقد است مهم‌ترین مفهوم تهدید آن است که متوجه امنیت و منافع ملی می‌گردد؛ به عبارت دیگر تهدید پدیده‌ای است که می‌تواند ثبات و امنیت را در یک کشور به خطر اندازد (ساوه‌دودی و همکاران، ۱۳۹۵: ۶۸).

۱. صحیفه نور، جلد ۱۲، ص ۲۰۲

۲. واژه‌نامه چندزبانه قابل دسترسی در www.vajje.com

تهدید همه‌جانبه: رهبر معظم انقلاب از سال‌ها پیش این گفتمان را وارد ادبیات امنیت ملی کردند. ایشان در تبیین زمینه دفاع همه‌جانبه فرمودند: «از آنجا که فعالیت نظام سلطه تنها در بُعد سیاسی نیست، بلکه توانسته است منطق فرهنگی خاص خود و شبکه اقتصادی و تبلیغاتی وابسته به خود را نیز به وجود آورد، دفاع در مقابل آن نیز باید همه‌جانبه باشد». خسروی با رویکردی تفسیرگرایی، الگوی اژدهای هفت‌سر جنگ را برای توصیف چگونگی توسعه میدان‌های هفت‌گانه جنگ - نظامی، اقتصادی، سیاسی، روانی، فرهنگی و اعتقادی - توسعه داده است (خسروی، ۱۳۹۷: ۱۱).

رصد: فرهنگ فارسی عمید می‌گوید: رصد یعنی نظر دوختن به چیزی و مراقب آن بودن و زیر نظر قرار دادن.^۲ در ادبیات آینده‌پژوهی رصد به سه اقدام پایش، پوشش و پردازش دسته‌بندی شده است. اسلاتر^۳ (۲۰۰۵ م) در توضیح پوشش محیطی می‌گوید: از روش‌های کلیدی آینده‌پژوهی است و شامل فرایند دقیق و آگاهانه ذیل است: ۱) ایجاد یک چارچوب پوششی؛ ۲) فرایند پوشش؛ ۳) روش برقراری ارتباط میان داده‌های حائز اهمیت؛ ۴) سنجش کاربردهای این شناخت و آگاهی (اسلاتر، ۱۳۸۵: ۱۶).

الگو: رایبسون^۴ و همکارانش (۲۰۱۵ م) توضیحات مفصلی درخصوص الگوی مفهومی، تعاریف آن، مزایا و کاربردهایش ارائه کرده‌اند، اما تمرکز آن‌ها در پژوهششان بیشتر بر مدل‌سازی در فرایند شبیه‌سازی مسائل است (رایبسون و همکاران، ۲۰۱۵: ۲۸۱۳). سایدویتس^۵ (۲۰۰۳ م) هم در یک تعریف ساده می‌گوید: یک الگوی ترتیبی از مؤلفه‌های سیستم مورد مطالعه است (سایدویتس، ۲۰۰۳: ۲۷). در تعریف دانشگاه عالی دفاع ملی از الگو آمده است: الگو تصویری است که از واقعیت‌ها و روابط موجود گرفته شده و نشانگر متغیرهای موجود، نحوه ارتباط آن‌ها و نتایج حاصل از کنش و واکنش آن‌ها است (فولادی، ۱۳۹۶: ۲۰).

۱. سخنرانی در هشتمین اجلاس سران جنبش عدم تعهد در حراره در سال ۱۳۶۵

۲. تارنمای واژه‌یاب، قابل دسترسی در <https://www.vajehyab.com>

3Richard A Slaughter

4Stewart Robinson

5Ed Seidewitz

۱-۲) پیشینه‌شناسی تحقیق

همان‌گونه که اشاره شد تهدید اصالتاً یک واژه فارسی به معنای نشان دادن ته و عاقبت کار است، اما در ادبیات امنیتی معادل خطر معنا شده است. در زمینه رصد تهدید پژوهش‌های زیادی انجام شده است. حتی همایش‌های متعددی هم با همین مضمون در سطوح مختلف سازمانی، ملی و بین‌المللی برگزار شده است؛ اما کمتر پژوهشی به ارائه الگو برای رصد تهدید پرداخته است.

افتخاری (۱۳۸۵) به‌طور مفصل تهدید را از نظر مفهومی تشریح کرده است. او یک دستگاه هشت‌رکنی را طراحی کرده است و تلاش کرده است تهدید را به مثابه یک پدیده سیاسی- اجتماعی مورد سنجش قرار دهد. افتخاری در این پژوهش خود در پی این است که میزان جدیت تهدید را برای تصمیم‌گیران مشخص سازد. هرچند پژوهش افتخاری پژوهشی گسترده و ارزشمند از باب معرفت‌شناسی تهدید است، اما خود او اذعان می‌کند که این کار گسترده می‌تواند دستمایه‌ای برای طراحی الگوهای مدیریت تهدید باشد که افتخاری آن را به پژوهش‌های دیگر موکل می‌کند (افتخاری، ۱۳۸۵: ۲۶۰).

مشهدی و امینی (۱۳۹۴) با رویکردی شبیه به بازی جنگ، الگویی را برای ارزیابی و اولویت‌بندی یک تهدید با توجه به اهمیت زیرساخت مورد هدف تهدید ارائه کرده‌اند. آن‌ها در پژوهش خود به دنبال ارائه چارچوبی برای ارزیابی صحیح و دقیق تهدیدها، آسیب‌پذیری و خطرپذیری زیرساخت‌های حیاتی کشور با ملاحظات پدافند غیرعامل بوده‌اند. مشهدی و امینی مدعی هستند در پژوهش خود با رویکردی جست‌وجوگرانه به دنبال تدقیق معیارهای دفاع غیرعامل و یافتن ابزار و امکاناتی برای تبدیل مفاهیم و توصیه‌های کیفی به ضابطه‌های کمی و قانونمند بوده‌اند (مشهدی و امینی، ۱۳۹۴: ۶۹). آن‌ها در پژوهش خود که بر پدافند غیرعامل متمرکز است، پنج پیشنهاد برای ارزیابی آسیب‌پذیری زیرساخت‌ها در برابر تهدیدها ارائه کرده‌اند (همان: ۸۵).

ساوه‌درودی و همکارانش (۱۳۹۵) با تحلیل محتوای بیانات رهبر انقلاب الگوی راهبردی ابعاد و مؤلفه‌های تهدیدهای پیش روی جمهوری اسلامی ایران را در دو حوزه

تهدیدهای درونی و تهدیدهای بیرونی استخراج کرده‌اند. آن‌ها ابعاد تهدیدهای درونی را در دو بُعد فردی و سازمانی شناسایی کرده‌اند و ابعاد تهدیدهای بیرونی را در دو بُعد منطقه‌ای و بین‌المللی تحلیل کرده‌اند (ساوه‌درودی و همکاران، ۱۳۹۵: ۸۳). پژوهش ساوه‌درودی و همکارانش اگرچه از باب دسته‌بندی تهدیدها پژوهش ارزشمندی است، اما الگوی رصد تهدید نیست. احمدیان (۱۳۹۴) هم با تحلیل داده پژوهش مشابهی انجام داده است، اما پژوهش ساوه‌درودی و همکارانش پژوهش جامع‌تری است.

کلانتری (۱۳۹۵) با پژوهشی توسعه‌ای - کاربردی تلاش کرده است راهبردهای خرد و کلان جنگ احتمالی آینده را با تأکید بر اجرای جنگ ترکیبی تدوین کند. کلانتری با تحلیل SWOT، هفت راهبرد خرد، پنج ویژگی راهبردی و بنیادی، چهار راهبرد کلان و چهار سناریوی جنگ آینده با تأکید بر جنگ ترکیبی را استخراج کرده است. او در تحلیل خود نشان داده است ویژگی‌های کلان، بنیادی و راهبردی جنگ‌های آینده عبارت‌اند از: قابلیت‌محوری و مردم‌پایه بودن؛ ترکیبی بودن؛ تأثیرمحوری و فناورپایه بودن؛ شناخت‌محوری و هوشمندی و چندوجهی بودن تهدیدات (کلانتری، ۱۳۹۵: ۱۵۸-۱۵۷). در واقع ورود کلانتری در این پژوهش به شناسایی تهدیدها محدود به استخراج تهدیدهای جدول SWOT است و تمرکز عمده پژوهش بر استخراج راهبردهای احتمالی جنگ آینده است.

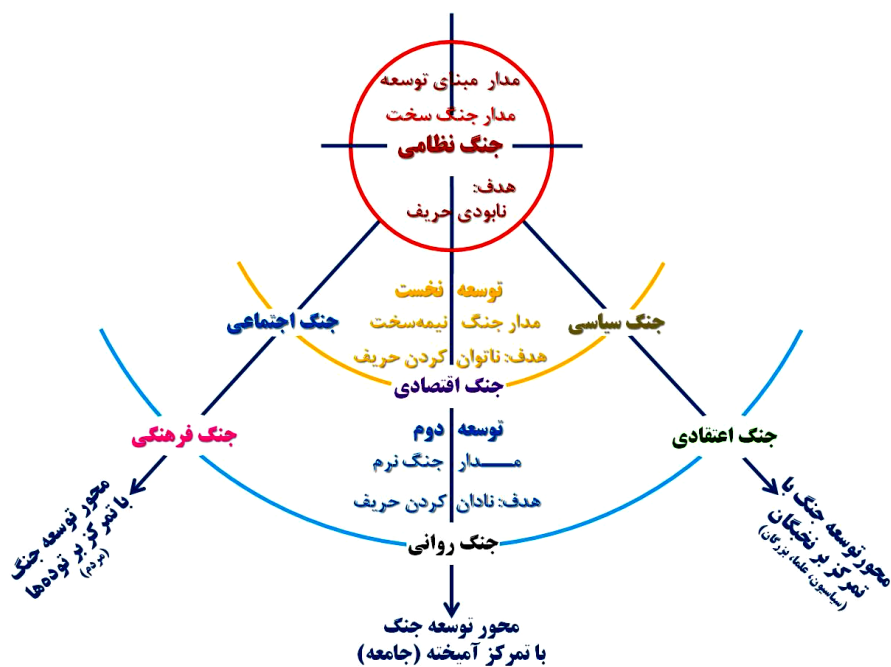
بختیاری و صالح‌نیا (۱۳۹۷) با روش تحلیل سلسله‌مراتبی به اولویت‌بندی تهدیدهای محتمل امنیت ملی کشور پرداخته‌اند. آن‌ها ابتدا تهدیدهای محتمل را در ابعاد نظامی - اطلاعاتی، سیاسی - فرهنگی، اقتصادی و محیطی شناسایی کرده‌اند و سپس بر اساس نظر خبرگان و استفاده از نرم‌افزارهای تحلیل سلسله‌مراتبی، مهم‌ترین تهدیدها را شناسایی کرده‌اند. از دید آن‌ها مهم‌ترین تهدیدها جاسوسی و نفوذ اطلاعاتی است که در بُعد نظامی - اطلاعاتی روی می‌دهد (بختیاری و صالح‌نیا، ۱۳۹۷: ۲۵۵). هرچند در این مقاله بنا بر نقد پژوهش دیگران نیست، اما پیچیده‌ترین بحرانی که کشور درگیر آن شد، حمله بیولوژیک با ویروس کرونا بود که نه به گزینه جاسوسی برمی‌گردد و نه به بُعد نظامی. بعد از آن نیز تهدیدهای

منبعث از تحریم اقتصادی و فشار حداکثری است که این دسته از تهدیدها نیز ارتباطی با بُعد نظامی ندارند.

کاظم‌پور و بهرامی (۱۳۹۷) در پژوهش خود بر اساس نتایج مطالعات پیشین، الگوهای رایج ارزیابی تهدید را مورد بررسی قرار داده‌اند و جنبه‌های اصلی الگوسازی تهدیدات را در پنج محور اصلی ارائه کرده‌اند که گام اول آن شناسایی تهدیدات، گام دوم درک تهدیدات، گام سوم دسته‌بندی تهدیدات، گام چهارم آزمایش تهدیدات و گام پنجم شناخت راهبردهای مقابله با تهدیدات است (کاظم‌پور و بهرامی، ۱۳۹۷: ۱۴۲). آن‌ها مدعی هستند که بهره‌گیری از الگوی پیشنهادی‌شان با تجمیع عمده‌ترین شاخص‌های ارزیابی تهدیدات هوشمند و فراهم نمودن امکان محاسبات زوجی و متقابل شاخص‌های ارائه‌شده، روش مناسبی برای ارزیابی انواع مختلف تهدیدات به‌خصوص تهدیدات هوشمند در محیط‌های پیچیده آینده می‌باشد (همان: ۱۴۳). در واقع بیشترین تمرکز کاظم‌پور و بهرامی هم بر ارزیابی تهدیدها است.

خسروی (۱۳۹۶) در الگوی اژدهای هفت‌سر جنگ، به تحلیل توسعه راه‌کنشی جنگ در یک فضای دوبعدی پرداخته است (شکل ۱). در بُعد اول، جنگ در حالت عمومی در مدار جنگ سخت و با هدف نابودی حریف درمی‌گرفت. هزینه بالای جانی و مالی در مدار جنگ سخت، بشر متخاصم را متوجه مدار دوم جنگ با هدف ناتوان کردن حریف کرد. در این مدار که می‌توان مدار جنگ نیمه‌سخت را همین مدار دانست، بشر متخاصم می‌کوشد با فشار بر حریف او را وادار به پذیرفتن خواسته‌اش کند. در مدار جنگ نیمه‌سخت دشمنی دشمن نیمه‌آشکار است، اما همین درک نیمه‌آشکار حریف از دشمنی، منجر به برانگیزش حس مقاومت در او می‌شود که پذیرش خواسته بشر متخاصم را با مقاومت روبه‌رو می‌کند. از این رو بشر متخاصم متوجه مدار سوم جنگ با هدف فریب حریف می‌شود. در مدار جنگ سوم هم هدف جنگ و هم دشمنی بشر متخاصم به‌طور کامل پنهان است. در بُعد دوم الگوی اژدهای هفت‌سر جنگ به تمرکز بشر متخاصم توجه شده است. جنگ در حالت عمومی تمرکزی آمیخته بر جامعه حریف دارد؛ اما تأثیرپذیری جامعه حریف از نخبگان (سیاسیون، دانشمندان، روحانیون، ...)، بشر متخاصم را متوجه محور دیگری می‌کند

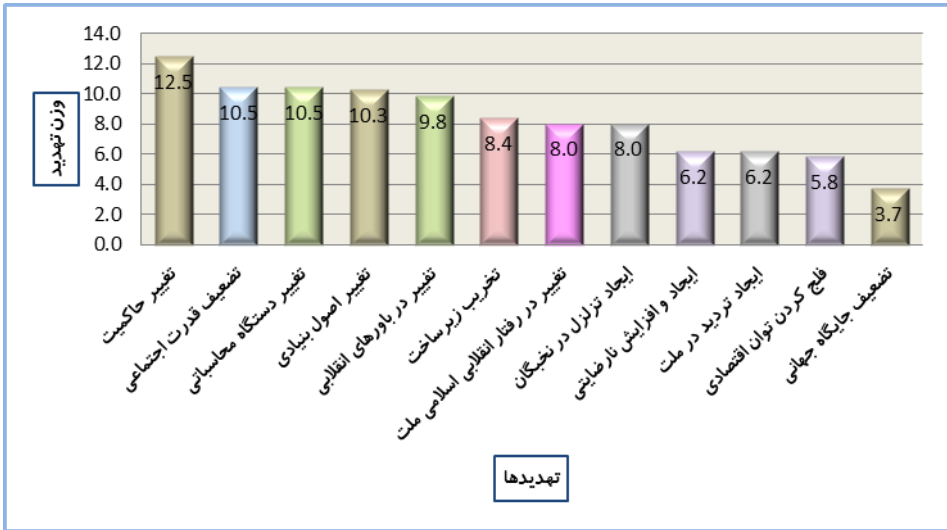
که در الگوی ازدهای هفت‌سر جنگ، محور تمرکز بر نخبگان نامیده شده است. تا وقتی نخبگان و حاکمیت از حمایت و همراهی توده‌ها برخوردارند، تمرکز بشر متخاصم بر نخبگان هزینه بالایی دارد، از این رو او متمرکز محور سومی می‌شود به‌نام محور تمرکز بر توده‌ها. در الگوی ازدهای هفت‌سر جنگ از تقاطع این دو بُعد (مدارهای هدف جنگ و محورهای تمرکز هدف) هفت میدان جنگ نظامی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، روانی، اعتقادی و فرهنگی متبلور می‌شود که از همین رو نام الگو هم ازدهای هفت‌سر جنگ انتخاب شده است که در شکل ۱ نشان داده شده است (خسروی، ۱۳۹۶: ۲۲-۱۳).

شکل ۱: الگوی ازدهای هفت‌سر جنگ (منبع: خسروی، ۱۳۹۶: ۲۲)

خسروی (۱۳۹۷) همچنین در پژوهشی جداگانه، در توسعه الگوی ازدهای هفت‌سر جنگ به تحلیل تهدیدهای همه‌جانبه جبهه معارض علیه جمهوری اسلامی ایران پرداخته است. او با استفاده از تحلیل اهداف جبهه معارض در میدان‌های هفت‌گانه جنگ، دوازده تهدیدی را که دشمن در پی اعمال آن در برابر جمهوری اسلامی ایران است، شناسایی کرده است. سپس با روش مقایسه زوجی و تطابق با اندیشه‌های دفاعی امام

خامنه‌ای (مدظله‌العالی) این دوازده تهدید را به شرح شکل ۲ اولویت‌بندی کرده است (خسروی، ۱۳۹۷: ۲۱-۱۳). مطابق با برآورد خسروی، سه تهدید مهمی که دشمن در پی دستیابی به آن‌ها است، به ترتیب عبارت‌اند از: تغییر حاکمیت در ایران؛ تضعیف قدرت اجتماعی جمهوری اسلامی ایران و تغییر دستگاه محاسباتی نخبگان. خسروی در این پژوهش به دنبال اولویت‌بندی تهدیدهای جبهه معارض علیه جمهوری اسلامی ایران و همچنین ارزیابی میزان اهمیت میدان‌های هفت‌گانه جنگ برای جبهه معارض بوده است.

شکل ۲: اولویت‌بندی تهدیدهای جبهه معارض علیه جمهوری اسلامی ایران (منبع: خسروی، ۱۳۹۷: ۲۱)

۱-۳) جمع‌بندی زمینه و طراحی چارچوب مفهومی پژوهش

برای جمع‌بندی پیشینه پژوهش و سنجش میزان تطابق پژوهش‌های زمینه با این پژوهش، چهار سنجه متناسب با پرسش‌های این پژوهش در نظر گرفته شده است:

- ۱- آیا هدف پژوهش استخراج الگو است؟
- ۲- آیا در پژوهش به ریشه‌های شکل‌گیری تهدید توجه شده است؟
- ۳- آیا در پژوهش به وجوه ساختاری تهدید توجه شده است؟
- ۴- آیا در پژوهش به تنوع تهدیدها توجه شده است؟

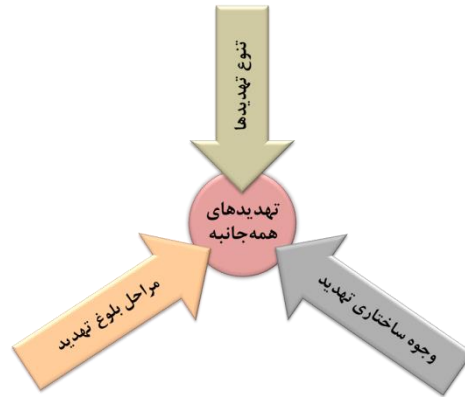
این سنجه‌ها برای سنجش میزان تطابق پژوهش زمینه با این پژوهش است و به معنای ارزیابی پژوهش نیست. حاصل این سنجش در جدول ۱ نشان داده شده است.

جدول شماره ۱: جمع‌بندی پژوهش‌های زمینه و سنجش اشتراکات و افتراقات

ردیف	پژوهش	استخراج الگو	توجه به ریشه‌های تهدید	توجه به ساختار تهدید	توجه به نوع تهدید	توضیحات پژوهش
۱	افتخاری (۱۳۸۵)		●		●	توصیف میزان جدیت تهدید برای تصمیم‌گیران
۲	مشهدی و امینی (۱۳۹۴)	○				ارزیابی آسیب‌پذیری زیرساخت‌ها
۳	ساوه‌درودی و همکاران (۱۳۹۵)	○			●	دسته‌بندی تهدیدها بر اساس بیانات رهبر انقلاب
۴	کلانتری (۱۳۹۶)				●	استخراج راهبرد برای جنگ‌های آینده
۵	خسروی (۱۳۹۶)	○	○		●	توصیف جنگ ترکیبی
۶	بختیاری و صالح‌نیا (۱۳۹۷)				●	اولویت‌بندی تهدیدها
۷	کاظم‌پور و بهرامی (۱۳۹۷)	●	○	○	●	شناسایی و ارزیابی تهدیدها
۸	خسروی (۱۳۹۸)			○	●	شناسایی و ارزیابی تهدیدها

در این جدول تطابق کامل با دایره توپر، تطابق نسبی با دایره توخالی و عدم تطابق بدون علامت نشان داده شده است. این جدول در واقع اشتراکات و افتراقات این پژوهش را با پژوهش‌های زمینه نیز نشان می‌دهد. جدول ۱ نشان می‌دهد بیشتر تمرکز برخی از پژوهشگران حوزه تهدیدشناسی، بر بُعد درونی تهدید و وجوه ساختاری آن بوده است، مانند پژوهش کاظم‌پور و بهرامی (۱۳۹۷) و پژوهش خسروی (۱۳۹۸). تمرکز برخی از پژوهش‌ها بر بُعد بیرونی و ارزیابی تهدید در مقایسه با سایر تهدیدها است، مانند پژوهش ساوه‌درودی (۱۳۹۵)، بختیاری و صالح‌نیا (۱۳۹۷) و خسروی (۱۳۹۷)؛ اما در برخی از پژوهش‌های زمینه می‌توان بُعد سومی را دید که ناظر بر ریشه‌های شکل‌گیری یک تهدید است، مانند پژوهش خسروی (۱۳۹۶)؛ بنابراین می‌توان استنباط کرد که در این پژوهش

باید به دنبال برقراری یک نگاشت سه‌بعدی مابین ابعاد مراحل شکل‌گیری تهدید، وجوه ساختاری تهدید و تنوع تهدید بود. به عبارتی می‌توان چارچوب مفهومی پژوهش را مانند شکل ۳ در نظر گرفت.

شکل ۳: چارچوب مفهومی پژوهش

۲. روش تحقیق

این پژوهش به دنبال معماری یک الگوی جامع برای رصد تهدیدهای همه‌جانبه است؛ بنابراین از نظر جهت‌گیری، این پژوهش از نوع پژوهش‌های توسعه‌ای- کاربردی است. داده‌های لازم برای معماری الگو، داده‌های کیفی هستند؛ اما برای آزمون روایی داده‌ها، از روش‌های کمی استفاده شده است، از این رو صبغه پژوهش یک صبغه آمیخته است. داده‌های کیفی با روش کتابخانه‌ای و مرور پژوهش‌های زمینه گردآوری شده‌اند. داده‌های کمی هم با پرسشنامه بسته در گروه کانونی گردآوری شده‌اند. ابعاد و مؤلفه‌های رصد تهدیدها، با رویکردی قیاسی- استقرایی از میان داده‌های کتابخانه‌ای استخراج شده‌اند؛ اما برای استخراج الگوی رصد تهدیدها از روش تفسیر داده‌های کیفی استفاده شده است. برای انجام آزمون روایی از رویکرد گروه کانونی استفاده شده است. ترجیح گروه کانونی بر توزیع پرسشنامه در این پژوهش از این جهت است که گروه کانونی این امکان را می‌دهد که با انجام بحث پیش از آزمون در گروه کانونی، می‌توان دریافت‌ها را به هم نزدیک کرد که

در روش پرسشنامه اغلب این یکنواختی دریافت‌ها اتفاق نمی‌افتد و نتیجه آزمون را با خطا مواجه می‌کند. گروه کانونی این پژوهش، یک گروه ده‌نفره است که از یک جامعه چندوجهی انتخاب شده‌اند. پژوهشکده اندیشه دفاعی و مرکز آینده‌پژوهی مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی، محور این گروه کانونی هستند، نمایندگانی از مراکز مطالعات راهبردی سازمان‌های دفاعی و مدرسان آینده‌پژوهی دانشگاه عالی دفاع ملی نیز وجوه دیگر این گروه کانونی هستند. جمعیت مناسب و محدود در گروه کانونی و نبود داده‌های متنوع و پراکنده کمی، این امکان را ایجاد کرد که برای تحلیل داده‌های کمی از ابزار ساده‌ای مانند نرم‌افزار اکسل استفاده کرد. آزمون روایی در دو مرحله انجام شد. در مرحله نخست ابعاد و مؤلفه‌های رصد تهدید مورد سنجش قرار گرفت. برای این منظور چهار پرسش و یازده گزاره در قالب پرسشنامه بسته در اختیار اعضای گروه کانونی قرار گرفت تا در طیف لیکرت به این گزاره‌ها نمره دهی کنند. نتیجه آزمون روایی در مرحله نخست تأیید ابعاد و مؤلفه‌هایی است که با رویکرد قیاسی - استقرایی استخراج شده بودند. در مرحله دوم آزمون روایی، عناصر الگوی جامع رصد تهدیدهای همه‌جانبه مورد سنجش قرار گرفت. برای این منظور نیز سه پرسش و در مجموع نه گزاره در قالب پرسشنامه بسته به اعضای گروه کانونی عرضه شد تا نظرشان را در طیف لیکرت منظور کنند. الگوی نهایی در این آزمون مورد تأیید قرار گرفت. در نهایت برای صحت‌گذاری الگوی نهایی پژوهش، خروجی یکی از گزارش‌های رسمی تهدیدشناسی رژیم صهیونیستی با الگوی حاصل از پژوهش تطبیق داده شد. استخراج منطقی و غیرقابل تردید خلأهای گزارش مربوط با استفاده از این الگو که مورد تأیید کارفرما (معاونت راهبردی قرارگاه مرکزی حضرت خاتم (ص)، محوری‌ترین نهاد رسمی تهدیدشناسی کشور) قرار گرفت، اعتبار الگو را تأیید کرد.

۳. تجزیه و تحلیل یافته‌ها

چارچوب مفهومی پژوهش نشان می‌دهد الگوی نهایی چهار جزء اصلی دارد: سه‌بعدی که در چارچوب مفهومی پژوهش معرفی شده‌اند (بُعد تحلیل تنوع تهدید؛ بُعد تحلیل

ریشه‌های تهدید و بُعد تحلیل ساختار تهدید) به‌عنوان سه جزء و یکپارچه‌سازی این ابعاد به‌عنوان جزء چهارم.

۱-۳) تحلیل بُعد تنوع تهدیدها

این بُعد آشکارترین بُعد تهدیدشناسی است. به‌جز مشهدی و امینی (۱۳۹۴) که تمرکزشان بر تحلیل آسیب‌پذیری زیرساخت‌ها است، همه پژوهش‌های زمینه به بُعد تنوع تهدیدها اشاره کرده‌اند؛ اما از این میان دو پژوهش ساوه‌درودی و همکاران (۱۳۹۵) و خسروی (۱۳۹۶) با رویکرد استخراج الگو به این بُعد توجه کرده‌اند. الگوی ساوه‌درودی و همکارانش با تحلیل محتوای بیانات رهبر انقلاب استخراج شده است که تنها متمرکز بر تهدیدهای مترتب بر انقلاب اسلامی ایران است؛ اما الگوی اژدهای هفت‌سر جنگ خسروی بر اساس یک تحلیل تفسیرگرایی استخراج شده است که عمومیت دارد و ویژه جمهوری اسلامی ایران یا مقطعی خاص نیست. این ویژگی با اهداف بعدی این پژوهش - به‌ویژه رویکرد تولید سامانه نرم‌افزاری - هم‌خوانی بیشتری دارد. از این رو در بُعد تحلیل‌های تنوع تهدیدها، از رویکرد اژدهای هفت‌سر جنگ خسروی استفاده می‌شود. خسروی در تبیین جنگ ترکیبی مبتنی بر الگوی اژدهای هفت‌سر جنگ می‌گوید: در رویکردهای نوین جنگ، هفت میدان اژدهای هفت‌سر جنگ با ترکیبی کل‌گرا افروخته می‌شوند که غفلت از هرکدام از این تهدیدها یا به تعبیری سرها، می‌تواند لطمه به امنیت ملی جامعه حریف باشد. نمای راداری و در عین حال تار عنکبوتی الگوی اژدهای هفت‌سر جنگ برای القای همین خاصیت شبکه‌ای و همه‌جانبه بودن جنگ‌ها در عصر حاضر و جنگ‌های آینده است (خسروی، ۱۳۹۷: ۱۱).

نکته شایان توجه اینکه تهدیدگران یا بازیگران میدان تهدید لزوماً یک کشور و دولت خاص نیستند. آرایه تهدیدهای همه‌جانبه باید با نگاهی دورنگر از رصد رفتارهای دولت‌ها، پیمان‌ها، گروه‌ها و حتی صاحبان قدرت و ثروت شناسایی شود؛ بنابراین تنوع تهدید می‌تواند از چند زاویه دسته‌بندی شود که بسته به منظور تهدیدشناسی می‌توان از هر دسته‌بندی استفاده کرد.

۲-۳) تحلیل بُعد وجوه ساختاری تهدید

دو پژوهش کاظم پور و بهرامی (۱۳۹۷) و خسروی (۱۳۹۷)، بُعد وجوه ساختاری را مدنظر قرار داده‌اند. کاظم پور و بهرامی در بُعد وجوه ساختاری تنها به تخصیص یک شاخص با عنوان «پیچیدگی تهدید» که در واقع متناظر با ساختار درونی تهدید است، پرداخته‌اند. آن‌ها در توضیح این شاخص به عباراتی مانند «اهداف مرجع» یا «پیامدهای تهدید» اشاره کرده‌اند (کاظم پور و بهرامی، ۱۳۹۷: ۱۴۳) که این عبارات نیز اشاره غیرمستقیم به یکی از وجوه ساختاری تهدید (اثر تهدید) دارند.

خسروی (۱۳۹۷) نیز در پژوهش خود به وجوه ساختاری تهدید اشاره کرده است. او می‌گوید: در یک تحلیل کلی سازمان‌ها، سامانه‌ها و حتی پدیده‌ها را می‌توان از سه بُعد مورد شناخت قرار داد: ۱) بُعد نخست سازه یا بُعد استاتیک که در واقع معطوف به اجزا و ترکیبات سامانه می‌شود؛ ۲) بُعد دوم فرایند یا بُعد دینامیک که معطوف به پویایی سامانه، کارکرد اجزا و چگونگی تعامل آن‌ها با یکدیگر و با محیط است؛ ۳) بُعد سوم خروجی سامانه است که معطوف به بهره و محصول سامانه است. خروجی یا بهره سامانه، هدفی است که سامانه برای آن ایجاد می‌شود (خسروی، ۱۳۹۷: ۱۳). او با همین نگاه ساده، وجوه ساختاری تهدید را مانند شکل ۴ ترسیم کرده است. این تقسیم‌بندی با اهداف پیش گفته این پژوهش به طور کامل سازگار است.

شکل ۴: وجوه ساختاری تهدید (منبع: خسروی، ۱۳۹۷: ۱۳)

۳-۳) تحلیل بُعد ریشه‌های شکل‌گیری تهدید

توجه به بُعد ریشه‌های شکل‌گیری تهدید در پژوهش‌های افتخاری (۱۳۸۵)، خسروی (۱۳۹۶) و کاظم پور و بهرامی (۱۳۹۷) مدنظر قرار گرفته است. افتخاری مطابق با جهان‌بینی‌های تک بعدی و دویبعدی، تهدیدها را به دو دسته مادی و معنوی تقسیم

می‌کند (افتخاری، ۱۳۸۵: ۲۲۵). او در واقع در این گفته به تأثیر جهان‌بینی در شکل‌گیری تهدیدها اشاره می‌کند. این اشاره به‌طور کامل درست است، اما خیلی کلی است. یکی از هشت شاخص کلانی که کاظم‌پور و بهرامی در الگوی خود معرفی کرده‌اند، شاخص «مکان تهدید» است. آن‌ها برای اندازه‌گیری این شاخص کلان از دو شاخص «مبدأ تهدید» و «منشأ تهدید» استفاده می‌کنند (کاظم‌پور و بهرامی، ۱۳۹۷: ۱۳۶-۱۳۵). در الگوی آن‌ها شفافیت بیشتری در مورد وجه ریشه‌های شکل‌گیری تهدید آورده نشده است.

خسروی (۱۳۹۵) در معماری نگاشت دوبعدی راهکارهای دفاع همه‌جانبه به‌طور غیرمستقیم به بعد شکل‌گیری بلوغ یک تهدید اشاره می‌کند. او رویکردهای مقابله با تهدید را به سه دسته (۱) مقابله با اندیشه تهدید؛ (۲) مقابله با فرصت تهدید و (۳) مقابله با اقدام تهدید تقسیم می‌کند (خسروی، ۱۳۹۵: ۱۰). او در واقع معتقد است یک تهدید پیش از آنکه به مرحله اقدام برسد، نخست در اندیشه بشر متخاصم نطفه‌بندی می‌شود. بعد از شکل‌گیری اندیشه تهدید، بشر متخاصم به دنبال فراهم آوردن فرصت تهدید خواهد بود و پس از ایجاد فرصت تهدید، اقدام تهدید صورت می‌گیرد. این معنا را می‌توان به‌صورت شکل ۵ نشان داد.

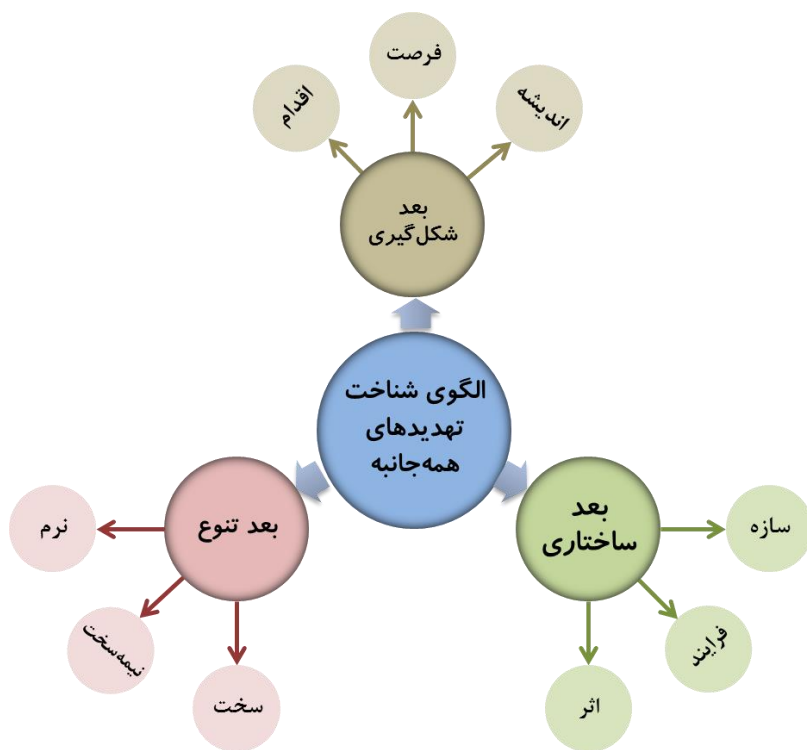
شکل ۵: بعد شکل‌گیری تهدید

۴-۳) جمع‌بندی ابعاد و مؤلفه‌های تهدیدشناسی

ابعاد و مؤلفه‌های تهدیدشناسی در گروه کانونی^۱ به آزمون سنجش روایی گذاشته شد. نتیجه این آزمون که در جدول ۲ ارائه شده است، تأیید ابعاد و مؤلفه‌های تهدیدشناسی

۱- این گروه کانونی ده‌نفره متشکل از کارشناسان پژوهشکده اندیشه دفاعی (مرکز آینده‌پژوهی) مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی، کارشناسان دفاتر مطالعات راهبردی سازمان‌های صنعت دفاعی و مدرسان آینده‌پژوهی دانشگاه عالی دفاعی ملی بود. از اعضا خواسته شد پس از پایان مباحث به گزاره‌های ذیل در طیف لیکرت نمره دهند.

است. این آزمون همچنین تکلیف مؤلفه‌های بُعد تنوع تهدید را نیز روشن می‌کند. ۹۰٪ گروه کانونی با گزینه دسته‌بندی بر اساس الگوی اژدهای هفت‌سر جنگ موافق‌اند؛ بنابراین ابعاد و مؤلفه‌های الگوی شناخت تهدیدهای همه‌جانبه را می‌توان مانند شکل ۶ ترسیم کرد.

شکل ۶: الگوی شناخت تهدیدهای همه‌جانبه

از آنجا که در الگوی جامع رصد تهدیدهای همه‌جانبه، این بُعد برای دسته‌بندی تهدیدهای شناسایی‌شده، مورد استفاده قرار می‌گیرد، این دسته‌بندی سه‌گانه خلی در جامعیت الگو وارد نمی‌کند. فقط باید توجه کرد در این شکل عناوین مؤلفه‌ها به اختصار درج شده است. مؤلفه‌های هفت‌گانه بُعد تنوع تهدید نیز به خاطر هم‌خوانی با دو بُعد دیگر در قالب مدارهای سه‌گانه تهدید سخت، نیمه‌سخت و نرم ترسیم شده است.

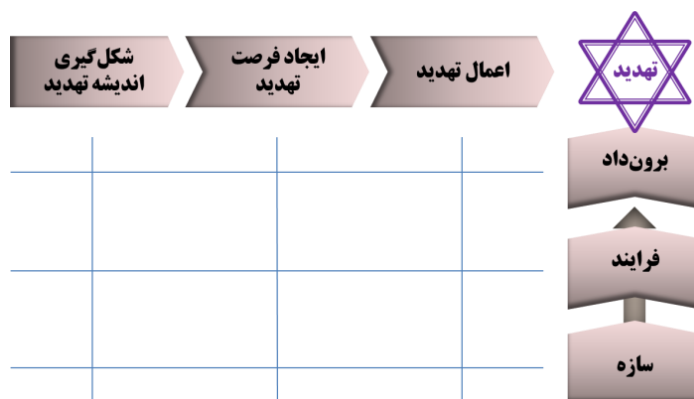
جدول شماره ۲: آزمون روایی ابعاد و مؤلفه‌های تهدیدشناسی

ردیف	گزاره	نمره
۱	من معتقدم برای شناخت تهدید باید به این ابعاد توجه کرد.	
	۱-۱) بعد تنوع تهدید که به تهدیدهای همه‌جانبه توجه دارد.	۴,۱
	۱-۲) بعد شکل‌گیری تهدید که به ریشه‌های پیدایش تهدید توجه دارد.	۵
	۱-۳) بعد وجوه ساختاری تهدید که به تحلیل ویژگی‌های تهدید توجه دارد.	۵
کدام گزینه‌ها برای دسته‌بندی مؤلفه‌های بعد تنوع تهدید مناسب‌تر است؟		
۲	۲-۱) دسته‌بندی بر اساس مدارهای سه‌گانه تهدید سخت، نیمه‌سخت و نرم.	٪۷۰
	۲-۲) دسته‌بندی بر اساس محورهای تمرکز تهدید نخبگان، توده‌ها و آمیخته.	٪۵۰
	۲-۳) دسته‌بندی ترکیبی بر اساس ازدهای هفت‌سر جنگ.	٪۹۰
	۲-۴) دسته‌بندی بر اساس سطوح تهدیدگران (پیمان‌ها، دولت‌ها، گروه‌ها).	٪۶۰
	۲-۵) دسته‌بندی آزاد (فاقد دسته‌بندی).	٪۵۰
من معتقدم مؤلفه‌های بعد شکل‌گیری تهدید عبارت‌اند از:		
۳	۳-۱) شکل‌گیری اندیشه تهدید	۵
	۳-۲) ایجاد فرصت تهدید	۴,۹
	۳-۳) اقدام تهدید	۵
من معتقدم مؤلفه‌های بعد وجوه ساختاری تهدید عبارت‌اند از:		
۴	۴-۱) وجه اثر یا خروجی تهدید که تهدید برای آن طراحی می‌شود.	۵
	۴-۲) وجه ایستا یا سازه تهدید که ویژگی‌های ذاتی تهدید را در خود دارد.	۴,۹
	۴-۳) وجه پویا یا فرایند تهدید که ویژگی‌های وجه ایستا را به خروجی تبدیل می‌کند.	۴,۹

۳-۵) معماری نگاهت سه‌بعدی رصد تهدیدها

اشاره شد که بُعد تنوع تهدیدها برای دسته‌بندی تهدیدهای شناسایی شده مورد استفاده قرار می‌گیرد؛ بنابراین تمرکز نگاهت بر دو بعد شکل‌گیری تهدید و ساختار تهدید خواهد بود. اگر این دو بعد را ابعاد یک نگاهت دویعدی در نظر بگیریم، نگاهت اولیه مانند شکل ۷ خواهد بود. تعریف مناسب و رسا از خانه‌های ایجادشده از تقاطع سطرها و ستون‌های نگاهت شکل ۷ می‌تواند در ارائه یک الگوی شفاف و کارآمد مؤثر باشد. با رویکردی تفسیرگرایانه این خانه‌ها تعریف می‌شود و سنجش روایی آن‌ها در گروه کانونی انجام خواهد شد.

در توصیف الگوی سه وجهی یک سامانه اشاره شد که این الگوی سه وجهی (اثر، سازه، فرایند) در تحلیل هر سیستمی می تواند کاربرد داشته باشد (خسروی، ۱۳۹۷: ۱۳). وقتی یک تهدید به مرحله اقدام و بروز می رسد، خروجی آن تکانه یا ضربه ای است که وارد می آورد. ضربه تهدید دقیقاً همان چیزی است که تهدید برای آن طراحی شده است.

شکل ۷: تقاطع ابعاد شکل گیری تهدید و ساختار تهدید

وجه ایستا یا استاتیکی که منجر به بروز این خروجی می شود، افزارهای تهدید هستند. بارزترین مثال وجه ایستای تهدید در تهدید نظامی است که با جنگ افزار انجام می شود؛ اما فرایند یا وجه پویا و دینامیکی که منجر به تبدیل ویژگی های وجه ایستا به ضربه می شود، یا به تعبیری فرایندی که با استفاده از افزارهای تهدید، ضربه وارد می کند، سناریوی عملیاتی تهدید است.

همین تحلیل در مورد فرصت تهدید هم مصداق دارد. خروجی فرصت تهدید در ایجاد قابلیت های لازم برای اعمال تهدید متبلور می شود. وجه ایستای ایجاد فرصت تهدید، زیرساخت ها هستند. در زیرساخت ها ویژگی هایی وجود دارد که می تواند قابلیت اعمال تهدید ایجاد کند. فرایندی را که ویژگی های نهفته در زیرساخت ها را به ایجاد قابلیت برای اعمال تهدید تبدیل می کند، می توان در حالت کلی، فرایند اکتساب نامید که عموماً در قالب پژوهش خود را نشان می دهد. وجوه ساختاری «مرحله ایجاد قابلیت اعمال تهدید».

اندیشه تهدید هم به صورت مجزا یک پدیده است که می‌توان از همین رویکرد سه‌وجهی برای تحلیل آن استفاده کرد. اندیشه تهدید ممکن است سال‌ها پس از شکل‌گیری مانند آتش زیر خاکستر بدون تبلور به حیات خود ادامه دهد تا زمان مناسبی که بتوان برای ایجاد فرصت تهدید اقدام کرد. اندیشه تهدید یک اثر و یک خروجی از خود نشان می‌دهد که می‌توان از آن به دکتترین تهدید تعبیر کرد. ماحصل اندیشه تهدید، تعیین بایستگی‌های رفتاری نسبت به حریف است و دکتترین نزدیک‌ترین تعبیر را به این خروجی دارد. وجه ساختاری اندیشه تهدید که دکتترین اثر خود را از ویژگی‌های نهفته در آن کسب می‌کند، باورها و ارزش‌ها هستند. باورها و ارزش‌ها به‌عنوان پایه‌ای‌ترین سازه‌هایی که اندیشه تهدید را شکل می‌دهند، ویژگی‌هایی در خود دارند که تعیین‌کننده دکتترین تهدید هستند.^۱ باورها چگونه به بایسته‌های رفتاری نسبت به حریف تبدیل می‌شوند؟ باورها مؤلفه‌های نسبتاً ثابت یا باثبات بالایی هستند، اما دکتترین نسبت به مؤلفه‌های مختلف محیطی لزوماً ثابت نیست. «استقلال، آزادی، جمهوری اسلامی» یک باور ثابت و یک اصل لایتغیر در جمهوری اسلامی ایران است که سازه پایه‌ای در تعیین دکتترین جمهوری اسلامی ایران در برابر سایر کشورها است؛ اما دکتترین و بایسته‌های رفتاری ایران نسبت به همه کشورها یکسان نیست. چرا با اینکه باور ریشه‌ای ما ثابت و یکسان است، اما دکتترینان متفاوت است؟ این پرسش ساده اما اساسی به یک مؤلفه سوم اشاره می‌کند که از یک ریشه یکسان، دو دکتترین متفاوت استخراج می‌کند. نگرش ما به محیط و سایر کشورها متفاوت است. نگرش ما نسبت به آمریکا کشوری است که درصدد نابودی استقلال ما است، اما در مورد چین یا روسیه چنین نگرشی وجود ندارد؛ بنابراین خروجی این اندیشه با یک سازه ثابت، نسبت به دو کشور متفاوت است. این مثال ساده نشان می‌دهد وجه میانی و فرایندی که ویژگی‌های نهفته در باورها را به دکتترین تبدیل می‌کند، نگرش‌ها نسبت به محیط هستند.

۱. این نکته به این معنا نیست که دکتترین تنها بر اساس باورها و ارزش‌ها تعیین می‌شود. به‌طور مسلم مؤلفه‌های محیطی، تاریخی و ... دیگری هم در شکل‌گیری دکتترین تأثیرگذارند، اما مؤلفه‌ای که در حوزه اندیشه نقش سازه‌ای و ریشه‌ای در شکل‌گیری دکتترین دارد، همین وجه باورها و ارزش‌ها است.

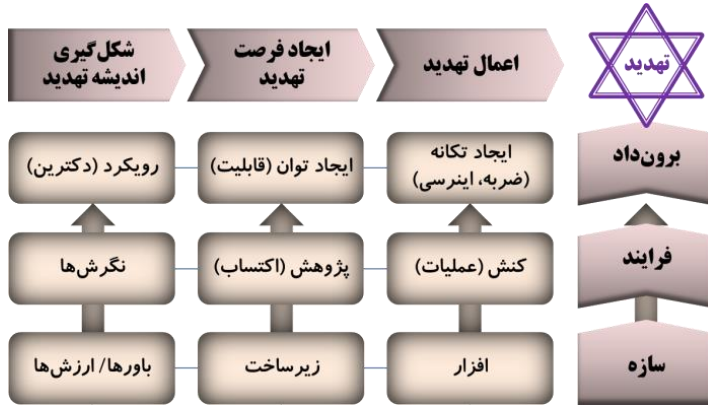
با این تفسیرها، خانه‌های نه‌گانه نگاشت دوبعدی رصد تهدیدهای همه‌جانبه تعیین شدند. برای سنجش روایی این خانه‌ها از گروه کانونی مربوطه استفاده شد. همان‌گونه که اشاره شده، گروه کانونی این پژوهش یک گروه دهنفره است که از یک جامعه چندوجهی انتخاب شده‌اند. پژوهشکده اندیشه دفاعی و مرکز آینده‌پژوهی مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی، محور این گروه کانونی هستند. نمایندگان از مراکز مطالعات راهبردی سازمان‌های دفاعی و مدرسان آینده‌پژوهی دانشگاه عالی دفاع ملی نیز وجوه دیگر این گروه کانونی هستند. در گروه کانونی دهنفره از اعضا خواسته شد به گزاره‌های جدول ۳ در طیف لیکرت نمره بدهند. در این جدول میانگین نمرات اعضا به گزاره‌ها درج شده است که حاکی از تأیید روایی گزاره‌ها است.

جدول شماره ۳: آزمون روایی خانه‌های نگاشت دوبعدی رصد تهدیدهای همه‌جانبه

ردیف	گزاره	نمره
۱	من معتقدم وجوه ساختاری مرحله اعمال تهدید را می‌توان این‌گونه تعیین کرد:	
	۱-۱) وجه خروجی مرحله اعمال تهدید، ضربه تهدید است.	۵
	۱-۲) وجه ایستا و سازه‌ای مرحله اعمال تهدید، ابزارهای تهدید است.	۵
	۱-۳) وجه پویا و فرایندی مرحله اعمال تهدید، سناریوی عملیاتی تهدید است.	۴,۹
۲	من معتقدم وجوه ساختاری مرحله ایجاد فرصت برای اعمال تهدید را می‌توان این‌گونه تعیین کرد:	
	۲-۱) وجه خروجی مرحله ایجاد فرصت برای اعمال تهدید، قابلیت اعمال تهدید است.	۴,۱
	۲-۲) وجه ایستای مرحله ایجاد فرصت برای اعمال تهدید، زیرساخت‌ها است.	۴,۳
	۲-۳) وجه فرایندی مرحله ایجاد فرصت برای اعمال تهدید، اکتساب قابلیت است.	۴,۰
۳	من معتقدم وجوه ساختاری مرحله شکل‌گیری اندیشه تهدید را می‌توان این‌گونه تعیین کرد:	
	۳-۱) وجه خروجی مرحله شکل‌گیری اندیشه تهدید، دکترین تهدید است.	۴,۸
	۳-۲) وجه ایستای مرحله شکل‌گیری اندیشه تهدید، باورها و ارزش‌ها است.	۴,۱
	۳-۳) وجه فرایندی مرحله شکل‌گیری اندیشه تهدید، نگرش‌ها است.	۴,۰

با تأیید تفسیر تقاطع‌های نگاشت دوبعدی در آزمون روایی، می‌توان این نگاشت را به‌صورت یکپارچه در شکل ۸ نشان داد. این نگاشت دوبعدی است. بُعد سوم نگاشت که بُعد تنوع تهدیدها بود، در واقع از جمع و برهم‌نهی جداول تهدیدهای گوناگون شکل

می‌گیرد. همان‌گونه که اشاره شد، بعد سوم برای دسته‌بندی تهدیدهای شناسایی شده مورد استفاده قرار می‌گیرد.

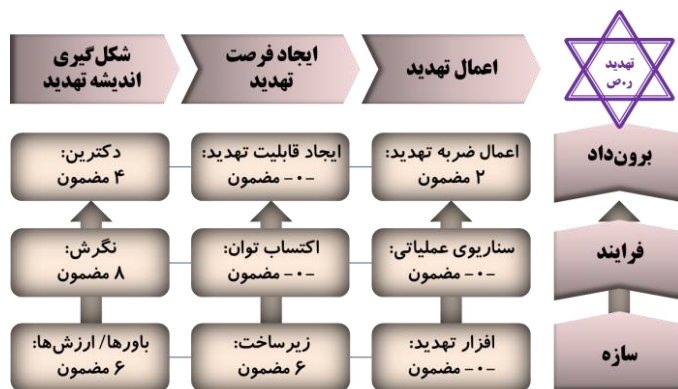

شکل ۸: الگوی جامع رصد تهدیدهای همه‌جانبه

این الگو تا به حال در محافل تخصصی آینده‌پژوهی برای رصد تهدیدهای مترتب علیه جمهوری اسلامی ایران، از جمله در معاونت راهبردی قرارگاه مرکزی حضرت خاتم (ص) ارائه شده و مورد استقبال و گاهی به‌کارگیری قرار گرفته است. با این حال برای صحه‌گذاری الگو از تکرار رصد تهدیدهایی که با الگوهای معمول انجام شده‌اند، استفاده شد. برخی از این رصدها دارای طبقه‌بندی هستند که قاعدتاً نمی‌توان اطلاعات آن‌ها را در این مقاله درج کرد؛ اما به یک نمونه اخیر آن‌ها در حد مجاز اشاراتی می‌شود.

از طرف قرارگاه خواسته شد تا با این الگوی خروجی یکی از کارگروه‌های تخصصی برای رصد تهدیدهای رژیم صهیونیستی مورد ارزیابی قرار گیرد. در خروجی کارگروه، ۲۶ عنوان تهدید رژیم صهیونیستی شناسایی شده بود. این عنوان‌ها با تحلیل مضمون شناسایی شده و در الگو جایگذاری شدند. نتایج ساده‌ای که تنها از جایگذاری خروجی کارگروه در الگوی جامع رصد می‌توان گرفت، نشان می‌دهد خروجی کارگروه نیاز به بازنگری دارد. ضرباتی که رژیم صهیونیستی بر جمهوری اسلامی ایران زده است، متعدد و متنوع بوده است که تنها به دو مضمون اشاره شده است. برای بازدارندگی بعدی از این ضربات، نیاز

است افزارهای اعمال ضربه و سناریوهای عملیاتی اعمال این ضربات رصد و تحلیل شود که در کار کارگروه مغفول مانده بود. رژیم صهیونیستی چه قابلیت‌های دیگری برای اعمال تهدید دارد؟ پاسخی در خروجی کارگروه نبود. رژیم صهیونیستی چه فعالیت‌های پژوهشی برای اکتساب قابلیت اعمال تهدید علیه جمهوری اسلامی ایران در دست اقدام دارد؟ این هم در خروجی کارگروه بدون پاسخ بود. چه زیرساخت‌هایی به رژیم صهیونیستی امکان ایجاد قابلیت تهدید می‌دهد؟ تنها به شش مضمون اشاره شده بود. بیشتر مضامین خروجی کارگروه از جنس اندیشه‌های تهدید رژیم صهیونیستی بود؛ اما اگر بر این مضامین تحلیل‌های سناریونگاری انجام می‌شد، خروجی کارگروه بسیار غنی‌تر می‌شد. سطح طبقه‌بندی داده‌های کاربردهای عملی الگو در رصد تهدیدها مانع از اشاره یا نشر آن‌ها در این مقاله می‌شود، اما همین یک مورد اشاره شده می‌تواند قابلیت‌های الگو را در جامعیت رصد تهدیدهای همه‌جانبه علیه جمهوری اسلامی ایران نشان دهد (شکل ۹).

شکل ۹: جایگذاری مضامین رصد انجام شده برای تهدیدهای رژیم صهیونیستی در الگوی جامع رصد

۴. نتیجه‌گیری

متناسب با رشد تنوع و تعدد تهدیدهای همه‌جانبه علیه نظام جمهوری اسلامی ایران، باید قابلیت رصد این تهدیدها نیز بهبود یابد. در این رقابت عقب افتادن به منزله ایجاد رخنه در امنیت ملی است؛ بنابراین باید با تکیه بر داشته‌ها و متناسب با اقتضائات بومی، ابزار رصد این تهدیدها را ایجاد کرد. ابزاری که بتواند به‌صورت یکپارچه برای رصد

تهدیدهای همه‌جانبه مورد استفاده قرار گیرد، قابلیت استفاده از زمینه‌های نرم‌افزاری را داشته باشد و دارای انعطاف لازم باشد تا بتوان به‌صورت متناسب آن را به‌روز کرد.

الگوی جامع رصد تهدیدهای همه‌جانبه که در این پژوهش توسعه داده شده است، یک الگوی کارآمد برای رصد تهدیدهای همه‌جانبه جبهه معارض است. این الگو که حاصل یک نگاشت دویبعدی از ابعاد ریشه‌های تهدید و ساختار تهدید است، نه‌خانه را برای یک تهدید از اندیشه تا اعمال ضربه معرفی می‌کند.

۱. باورها و ارزش‌های دشمن: که منافع ملی دشمن را تعیین می‌کند؛
۲. نگرش‌های دشمن: که تضادهای منافع ملی دشمن را تعیین می‌کند؛
۳. دکترین تهدید دشمن: که چگونگی رفتار دشمن را تعیین می‌کند؛
۴. زیرساخت‌های دشمن: که داشته‌های دشمن را برای ایجاد قابلیت تهدید تعیین می‌کند؛
۵. اکتساب توان تهدید: که فعالیت‌های توانمندساز دشمن را برای ایجاد قابلیت تهدید تعیین می‌کند؛
۶. ایجاد قابلیت تهدید: که فرصت‌های لازم برای اعمال تهدید توسط دشمن را تعیین می‌کند؛
۷. افزارهای تهدید: که سلاح‌های دشمن را در اعمال تهدید تعیین می‌کند؛
۸. سناریوهای عملیاتی دشمن: که چگونگی اعمال ضربه را توسط دشمن تعیین می‌کند؛
۹. اعمال ضربه: که اقدام به تهدید دشمن را تعیین می‌کند؛

این نه‌خانه که در واقع وجوه ساختاری سه مرحله شکل‌گیری اندیشه تهدید؛ ایجاد فرصت تهدید و اعمال تهدید هستند، امکان رصد و تحلیل خانه به خانه یک تهدید را فراهم می‌کنند. این الگو همچنین این امکان را فراهم می‌کند که با شناسایی یک مضمون منفرد از تهدید در یکی از این خانه‌های نه‌گانه و با استفاده از روش سناریونگاری رو به

جلو (پسینی) و رو به گذشته (پیشینی)، ریشه‌های بروز این مضمون و همچنین تهدیدهای محتمل منبعث از این تهدید را تحلیل و شناسایی کرد.

اگر تهدیدهای مختلف با استفاده از این نگاهت، تحلیل و شناسایی شوند، برهم‌نهی نگاهت تهدیدهای شناسایی شده می‌تواند نتایج ارزشمندی داشته باشد:

- برهم‌نهی خانه دکترین تهدید می‌تواند دکترین‌های تهدیدآفرین دشمن را شفاف کند؛
- برهم‌نهی خانه اکتساب می‌تواند در رصد فناوری‌های تهدید مؤثر باشد؛
- برهم‌نهی خانه قابلیت‌ها می‌تواند قابلیت‌های دشمن را در ایجاد تهدید شفاف کند؛
- برهم‌نهی خانه افزارها می‌تواند سلاح‌های دشمن را در جنگ آینده را شفاف کند؛
- برهم‌نهی خانه سناریوها می‌تواند نقشه‌های دشمن را در اعمال تهدید شفاف کند؛
- برهم‌نهی خانه ضربه تهدید می‌تواند آرایه تهدیدهای آینده دشمن را شفاف کند.

استفاده از الگوهای منطقی متوالی برای طراحی الگو این امکان را فراهم می‌کند تا الگو در بسترهای نرم‌افزاری و حتی سامانه‌های نرم‌افزار در حلقه قرار گیرد. این امکان می‌تواند به ایجاد قابلیت تحلیل‌های سریع در رصد تهدیدها کمک کند.

مراحل سه‌گانه شکل‌گیری تهدید ماهیت‌های تخصصی نسبتاً شفاف‌تری دارند. مرحله اعمال ضربه، یک ماهیت عملیاتی دارد که قاعدتاً رده‌های عملیاتی متناظر با میدان‌های هفت‌گانه جنگ (نظامی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، روانی، اعتقادی و فرهنگی) بهترین متخصصین رصد تهدیدهای همه‌جانبه در این مرحله هستند؛ مرحله ایجاد فرصت تهدید یک ماهیت پژوهشی دارد که رده‌های پژوهشی متناظر با میدان‌های هفت‌گانه جنگ بهترین متخصصین رصد تهدیدهای همه‌جانبه در مرحله ایجاد فرصت تهدید هستند و در نهایت ماهیت مرحله شکل‌گیری اندیشه تهدید، یک ماهیت تعاملی دارد که رده‌های روابط بین‌الملل دستگاه‌های متناظر با میدان‌های هفت‌گانه جنگ، بهترین متخصصین رصد شکل‌گیری اندیشه تهدید هستند. این ویژگی الگوی جامع رصد تهدیدهای همه‌جانبه می‌تواند در انسجام فعالیت‌های مراکز تهدیدشناسی - که یکی از خواسته‌های فرمانده معظم کل قوا است - بسیار مفید باشد.

از آنجا که تهدید وقتی بالفعل می‌شود که نه‌خانه نگاشت الگو پر شود، قطع خط سیر تکاملی تهدید در هر نقطه از این نگاشت می‌تواند منجر به بازدارندگی شود. از این رو این الگو می‌تواند در معماری الگوهای سیاست‌گذاری بازدارندگی و دفاع همه‌جانبه بسیار کارآمد باشد. این موضوع به منزله ایجاد واژگان و ادبیات جدید در بازدارندگی خواهد بود.

پیشنهاد

الگوی جامع رصد تهدیدهای همه‌جانبه یک پژوهش پایه‌ای در تهدیدشناسی است. کاربرد موفق الگو تا به حال، به‌ویژه استقبال معاونت راهبردی قرارگاه مرکزی حضرت خاتم (ص) از این الگو و استخراج گزارش‌های تحلیلی جامع از تهدیدشناسی در حوزه‌های مختلف، دلیل محکمی بر ارائه محکم‌تر پیشنهاد استفاده از این الگو در مراکز راهبردی و تهدیدشناسی است.

علاوه بر این، پایه‌ای بودن این الگو به این معنا است که الگو قابلیت جایگذاری در پژوهش‌ها و الگوهای بعدی را نیز دارد. از پیشنهادهای پژوهشی محوری که ان‌شاءالله عملی خواهد شد، استفاده از این الگوی پایه‌ای برای طراحی الگوی مناسب استخراج راهکارهای دفاع همه‌جانبه است؛

این الگو ظرفیت توسعه واژگان و ادبیات بازدارندگی را متناظر با خانه‌های نه‌گانه رشد تهدید به‌خوبی دارد که این مهم نیز در برنامه‌های توسعه پژوهش قرار دارد؛ ظرفیت تولید نرم‌افزارهای مناسب از این الگو، با توجه به استفاده از الگوهای منطقی و متوالی در نگاشت وجود دارد که این مهم نیز به توفیق الهی دنبال خواهد شد تا اجرایی گردد؛

قاعدتاً این الگو می‌تواند در پژوهش‌های کاربردی فراوانی برای تحلیل تهدیدشناسی مورد استفاده قرار گیرد.

فهرست منابع و مآخذ

الف. منابع فارسی

- احمدیان، علی اکبر (۱۳۹۴)، تهدیدشناسی از منظر رهبران انقلاب اسلامی، *مجله سیاست دفاعی*، سال ۲۳، شماره ۹۱، تابستان ۹۴.
- اسکندری، حمید (۱۳۹۰)، *تهدید نرم، جنگ نرم*، تهران، انتشارات بوستان حمید.
- اسلاتر، آر. برگردان کرامت زاده، عبدالمجید؛ فرزاد، محمدرضا و ناظمی، امیر (۱۳۸۵)، *دانش واژه آینده پژوهی*، تهران، انتشارات مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی.
- افتخاری، اصغر (۱۳۸۵)، *کالبدشکافی تهدید*، تهران، انتشارات دانشگاه امام حسین (علیه السلام)، چاپ نخست.
- بختیاری، حسین و صالح نیا، علی (۱۳۹۷)، اولویت بندی تهدیدات امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران با روش تحلیل سلسله مراتبی (AHP)، *فصلنامه مطالعات راهبردی سیاست گذاری عمومی*، دوره ۸، شماره ۲۷، تابستان ۹۷.
- خسروی، عباس (۱۳۹۵)، *معماری نگاشت دوبعدی راهکارهای دفاع همه جانبه، همایش ملی سازمان دفاعی دانش بنیان*، دانشگاه مالک اشتر، اسفند ۹۵.
- خسروی، عباس (۱۳۹۶)، *ازدهای هفت سر جنگ؛ الگوی تحلیل توسعه جنگ همه جانبه، چهارمین همایش تبیین اندیشه های دفاعی امام خامنه ای*، زمستان ۹۶.
- خسروی، عباس (۱۳۹۷)، *تحلیل یکپارچه میدان های جنگ همه جانبه علیه جمهوری اسلامی ایران با استفاده از الگوی ازدهای هفت سر جنگ، فصلنامه پژوهش های حفاظتی - امنیتی دانشگاه جامع امام حسین (علیه السلام)*، سال هفتم، شماره ۲۶ (تابستان ۹۷)، صص ۱۸۲ - ۱۴۵.
- ساوه درودی، مصطفی؛ اسمعیلی، مهدی و حیدری، دانیال (۱۳۹۵)، *الگوی تهدیدشناسی از منظر مقام معظم رهبری، فصلنامه راهبرد دفاعی*، سال چهاردهم، شماره ۵۴، تابستان ۹۵.
- فولادی، قاسم؛ زارعی، وحید؛ کریمی قهرودی، محمدرضا و مرادی، بیژن (۱۳۹۶)، *طرح ریزی دفاعی بلندمدت؛ مروری بر ادبیات*، تهران، انتشارات مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی.
- کاظم پور، ذکریا و بهرامی، محسن (۱۳۹۷)، *الگوی ارزیابی تهدیدات هوشمند آینده به روش تحلیل کالبدی تهدید، فصلنامه آینده پژوهی دفاعی*، سال سوم، شماره ۱۰، پاییز ۹۷.

- کلاتری، فتح‌الله (۱۳۹۵)، تدوین راهبردهای جنگ احتمالی آینده با تأکید بر اجرای جنگ هیبریدی، فصلنامه آینده‌پژوهی دفاعی، سال اول، شماره ۲، پاییز ۹۵.
- مشهدی، حسن و امینی ورکی، سعید (۱۳۹۴)، تدوین و ارائه الگوی ارزیابی تهدیدات، آسیب‌پذیری و تحلیل خطرپذیری زیرساخت‌های حیاتی با تأکید بر پدافند غیرعامل، دوفصلنامه مدیریت بحران، شماره هفتم، بهار و تابستان ۹۴.

الف. منابع لاتین

- Robinson, Stewart. Arbez, Gilbert. Birta, Louis G. Tolk, Andreas. Wagner, Gerd. (2015). CONCEPTUAL MODELING: DEFINITION, PURPOSE AND BENEFITS. *IEEE, Proceedings of the 2015 Winter Simulation Conference*.
- Seidewitz, Ed. (2003). *What Models Mean*. IEEE SOFTWARE. 2003.

